

1/3/2023

נושאונט מס' 64

דבר העורך

שלום לכם,

ביום שישי הקרוב (ה-3 במרץ) יתקיים מפגש נוסף של "בוקר של בולים" במשרדי התאחדות בולאי ישראל ברח' אבן גבירול 39 בתל אביב. המפגש יחל בשעה 9:00 ויכלול, בין השאר, גם חידון בולאי נושא פרסים ומכירה פומבית. כולכם מוזמנים!

ה-28 במרץ הוא יום ההופעה הקרוב של בולי ישראל. בשנים האחרונות קיבלנו תלונות רבות של אספנים, המתקשים להשיג את הבולים החדשים ביום ההנפקה. נקודות המכירה של השירות הבולאי נסגרו בזו אחר זו, וציבור האספנים נותר ללא מענה לצרכיו. התאחדות בולאי ישראל ניהלה במשך זמן ארוך מגעים עם השירות הבולאי, ומאמצינו נשאו פרי: אנו שמחים להודיע שביום ההנפקה הקרוב תפעל נקודת מכירה של השירות הבולאי במשרדי ההתאחדות. כל אחד מאיתנו יוכל לרכוש את הבולים החדשים ואת מעטפות היום הראשון, וכן להחתים חומר בולאי וכיוב'.

הפעלת נקודת המכירה במשרדי ההתאחדות נעשית באופן ניסיוני (ניסיון ראשון נערך ביום ההנפקה בחודש פברואר), ואנו קוראים לציבור הבולאים לנצל את האפשרות הנפתחת בפניו. אנו מקווים שהניסוי יעלה בהצלחה, וכך ימצא מענה הולם וארוך טווח לצרכי האספנים הישראלים.

בתחילת חודש מאי תיערך תערוכת בולים מקומית ב"היכל התרבות" של כפר סבא. התערוכה נערכת במסגרת חגיגות יובל ה-120 לעיר, ולציון 75 שנה למדינת ישראל. התערוכה היא פרי יוזמתו המבורכת של חברנו **מוטי לייפר**, שהוא יושב ראש האגודה הבולאית בכפר סבא. אין מדובר בתערוכה תחרותית, אלא בתצוגה המיועדת בעיקר לקהל הרחב, מתוך כוונה להגביר את העניין והמודעות הציבורית לתחביב הבולאות. אם ברצונכם להציג אוסף בתערוכה זו אנא פנו אלי בהקדם האפשרי.

שלכם,
יורם

ציורי מערות וסלעים של בעלי חיים שבויתו משה ביאלי - שילה

ביות בעלי חיים הוא שם כולל לשינויים שעשה האדם בבעלי חיים על מנת להתאימם לצרכיו. כתוצאה מהביות ותהליך הברירה הטבעית עברו רוב בעלי החיים המבויתים שינויים פיזיים והתנהגותיים, אשר התאימו אותם טוב יותר לצרכיו של האדם. תהליך הביות היה בין הגורמים שאפשרו לבני האדם את המעבר מחברה של ציידים-לקטים להתיישבות קבע המבוססת על חקלאות. בעלי החיים המבויתים סיפקו לאדם מזון, כגון: בשר, חלב וביצים. בנוסף, הם שימשו את המין האנושי להובלת משאות ולעבודות חקלאיות, הדורשות כוח פיסי רב.

במאמר זה אביא דוגמאות מהאומנות הפרהיסטורית של ציורי מערות וסלעים, אשר בהן מתועדים בעלי החיים טרם ביותם, בהיותם חיות בר. בצמוד לכך, אציג את בעלי החיים הללו היום. הסקירה הנוכחית תכלול שבע דוגמאות של בעלי חיים מבויתים:

בעל החיים	ביות לפני כ...	מקום הביות	שימושים
עז	10,000 שנה	המזרח התיכון	בשר, חלב, צמר
פרה	10,000 שנה	הסהר הפורה	בשר, חלב, משא, עור
סוס	6,000 שנה	ערבות אסיה	רכיבה ומשא
תאו	6,000 שנה	סין	בשר, חלב, משא
למה	5,500 שנה	פרו	בשר, חלב, צמר, משא
אייל הצפון	5,000 שנה (?)	צפון רוסיה	בשר, עור, חלב, משא
גמל חד דבשתי	4,500 שנה	חצי האי ערב	בשר, רכיבה, משא

ביות עיזים

מימין: פרסקו אשר נתגלה באי סנטוריני, אשר צויר לפני למעלה מ-3,500 שנה, המראה עז בר. שימו לב לאיכות הציור, המקנה חיות רבה לעיזים. משמאל: עז בר כפי שהיא נראית כיום.

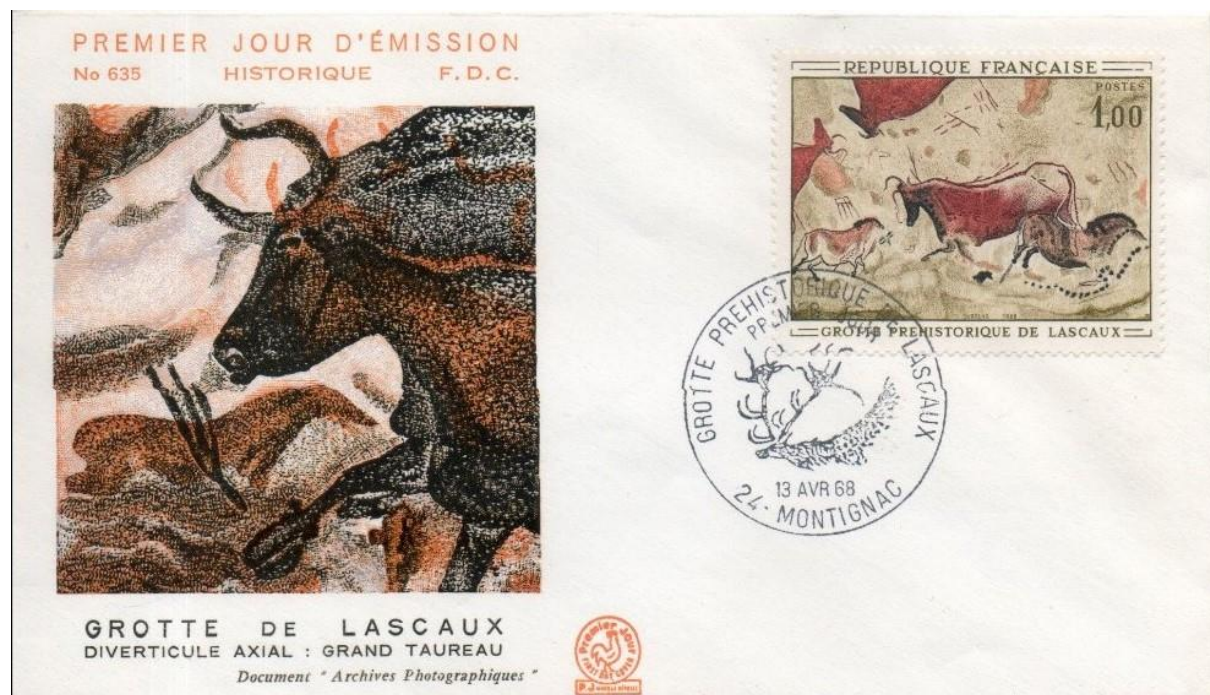
איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

ביות העיזים החל לפני כעשרת אלפים שנה באזור אנטוליה. עיזים מבויתות צצו כעבור זמן קצר יחסית בכל אזור הסהר הפורה ומעבר לו, מישראל ועד אוזבקיסטן. מחקר גנטי, בו שיתפו פעולה גם מדענים מישראל ומאיראן, גילה, כי העיזים המבויתות שייכות לכמה קבוצות נפרדות של עיזי בר. המסקנה העולה מכך היא, שביות העיזים נעשה בכמה מקומות במקביל, ולא במוקד אחד ממנו התפשטו העיזים המבויתות לשאר העולם.

במהלך ההיסטוריה היו מספר מקרים של התפרצויות געשיות באי סנטורני, לאחרונה בשנת 1,530 לפני הספירה. חפירות ארכיאולוגיות שנערכו במקום חשפו רובעים שלמים של עיר משגשגת, ובהם נמצאו גם שרידים רבים של ציורי קיר. בין השאר נתגלו בחפירות פרסקאות בנות כ-3,500 שנה המראות עיזי בר.

ביות בקר הבית

לפי ממצאים ארכאוזואולוגים בקר הבר ביות לראשונה באזור הסהר הפורה במהלך התקופה הניאוליתית, לפני כעשרת אלפים שנה. ביות השור והפרה התפשט לאזורים אחרים רק כעבור זמן רב, ונראה כי הבקר המבוית הופיע לראשונה בהודו, צפון אפריקה ואירופה כמה אלפי שנים מאוחר יותר.

מעטפת יום ראשון מצרפת המראה בבול ובאיור הצד את שור הבר, הנראה בציורי סלע במערת לאסקו

טאסילי נאג'ר הוא רכס הרים במדבר סהרה, השוכן במזרחה של אלג'יריה. בשנת 1982 הוכרז המקום כאתר מורשת עולמית בשל ציורי הסלע הפרהיסטוריים הפזורים לאורכו. באותם ימים האקלים במדבר סהרה היה מתון בהרבה מזה של ימינו. אדמות המרעה אפשרו לעדרי בעלי חיים להתקיים במקום, ובצידם התקיימה תרבות אנושית של ציידים-לקטים, אשר הפכו בהדרגה למתיישיבי קבע. ציורי הסלע במקום הם מתקופות שונות, כאשר המוקדמים בהם, משנת 6,000 לפני הספירה לערך, הם מלפני ביות בעלי החיים

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

באזור, ומראים חיות בר. הציורים המאחרים יותר, המתוארכים לשנים 4,000 עד 1,500 לפני הספירה, מראים לעיתים קרובות עדר בקר, והם מעידים כי המתיישבים במקום עסקו במרעה וקיימו מבנה חברתי מורכב.

מימין: שור בר בן ימינו. במרכז: שור בר בציור סלע מוקדם מאתר טאסילי נאגיר באלג'יריה. משמאל: ציור מאוחר יותר מאותו אתר, בו נראה עדר בקר.

אחד מהאתרים המפורסמים בעולם של ציורי סלע הוא טמגאלי בקזחסטן. הציורים באתר זה מתארים, בין השאר, בעלי חיים שונים, ובהן גם שור ופרה מלפני כ-5,000 שנה.

ציורי סלע מטמגאלי, קזחסטן, המראים שור (ימין) ופרה (שמאל)

ביות הסוס

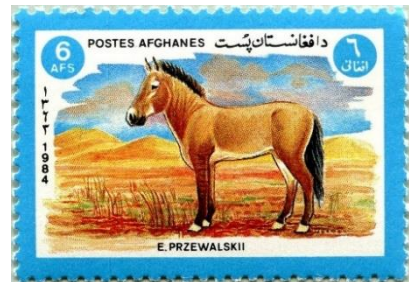
האדם החל לביית את הסוס באלף הרביעי לפי הספירה בערבות מרכז אסיה. הסוס המבוית התפשט במהירות ברחבי אירואסיה באלף השלישי לפני הספירה. ביות הסוס היה רב חשיבות מבחינת המין האנושי: הרכיבה על גבי הסוס סייעה לאדם "לקצר מרחקים", ובכך להגדיל באופן דרמטי את מעגל הפעולה שלו. בנוסף, שימש הסוס המבוית לנשיאת משאות ולפעילות חקלאית. כיום נותר בטבע רק מין אחד של סוסי פרא, סוס פרז'וואלסקי, החי בערבות מרכז אסיה. חלק מהמדענים סבורים, כי מדובר בסוס מבוית, אשר שב והפך להיות סוס בר לפני זמן רב.

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית

בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

סוסי הפרא זכו לייצוג רב בציורי מערות. מערת קוסקר היא מערה תת מימית הנמצאת לא רחוק מהעיר מארסיי בצרפת. הכניסה למערה נתגלתה על ידי צוללן בשנת 1985, והיא מובילה לחלל המצוי מעל פני הים. הציורים במערה הם מלפני כ-20,000 שנה, כלומר הרבה לפני ביות הסוס. במערת טיטו בוסטיו בצפון ספרד נמצאו ציורים של סוסי בר שהם כבני 10,000 עד 15,000 שנה. בין הציורים האלה בולט מאוד סוס הצבוע באדום כהה, כמעט סגול, המצוי באחד מחדרי הכניסה למערה.

מימין: סוס פרזיואלסקי הוא סוס הבר היחיד הקיים כיום. במרכז: סוס ממערת קוסקר. משמאל: ציור של סוס ממערת טיטו בוסטיו.

ביות התאו

התאו הוא בעל חיים גדול וכבד

אני מניח, שאם היינו עורכים משאל בקרב הקוראים, ומבקשים מהם למנות בעלי חיים שהמין האנושי ביית, הרי שרק מעטים מהם היו מציינים את התאו. בעל חיים זה אינו נפוץ כיום בארץ, והשימוש בתוצריו בארץ ישראל הוא מוגבל.

התאו, המכונה גם באפלו וג'מוס, הוא בעל חיים גדול וכבד. משקלו עולה על 500 קילוגרם ויכול להגיע אף למעלה מטון. אורכו נע בין שניים וחצי לשלושה מטרים, ואורך הקרניים של הזכר יכול להגיע ל-1-2 מטרים.

האדם ביית את התאו לפני כ-6,000 שנה, והשתמש בכוחו העצום לנשיאת משאות, לחריש ולטחינה. בהודו נעשה שימוש בחלב התאו כתחליף לחלב פרות.

ביות הלמה

אם התאו נראה לכם בעל חיים מבויית אקזוטי למדי, מה תגידו על הלמה? בעל חיים זה הוא ממשפחת הגמלים, ונפוץ אך ורק בהרי האנדים, כלומר במערבה של דרום אמריקה

שימוש בתאו לחריש. ציור על אבן מתקופת שושלת האן בסין, בין השנים 200 לפני הספירה ל-200 אחריה

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

(אקוודור, פרו, בוליביה, צפון צ'ילה וצפון ארגנטינה). הלמה בויתה לפני כ-6,000 או 7,000 שנה על ידי בני האינקה, אשר השתמשו בה כבהמת משא ואכלו את בשרה. כיום לא נותרו חיות בר ממין זה.

למה

חוקרי ציורי הסלע בבוליביה טוענים, שישנם במדינה כ-1,000 אתרים ובהם ציורי סלע ומערות, כאשר חלק מאתרים אלה עדיין לא נחקרו כראוי. ציור הלמה בבול של בוליביה הוא מעמק קלה-קלה במחוז אורורו, אזור העשיר במיוחד בציורי סלעים. הציור הספציפי הזה של הלמה מתוארך לסביבות 2,000 שנה לפני הספירה. הדוגמא מציילה היא מאזור עמק טאירה, והיא מתוארכת ללפני כ-2,500 שנה.

ביות אייל הצפון

החוקרים חלוקים ביניהם בשאלה מתי ביות אייל הצפון. חלק מהם סבורים, כי הדבר אירע לפני כ-5,000 שנה, בעוד שאחרים טוענים, שביות אייל הצפון החל במאה ה-16 או ה-17 לפני הספירה. למעשה, אייל הצפון הוא בעל חיים מבית למחצה. במשך רוב השנה איילי הצפון חיים באופן עצמאי לחלוטין בטבע. הם ניזונים, נטרפים, מזדווגים וממליטים ללא התערבות אנושית חיצונית. אבל פעמים בשנה הם נאספים על ידי האדם לצורך ספירה וסימון, ואף לשחיטה.

חותמת ביול גרמנית המתייחסת לקאריבו – אייל הצפון הלא מבוית

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

בצד קיום זה יש איילי צפון מעטים המשרתים את האדם לאורך כל השנה (בעיקר בהובלת מזחלות המיועדות לתיירים), אך קיימים גם איילי צפון רבים שהם אינם מבוייתים כלל. באנגלית מבדילים בין reindeer, שהם איילי הצפון המבויתים לבין caribou, שהם האיילים הלא מבוייתים.

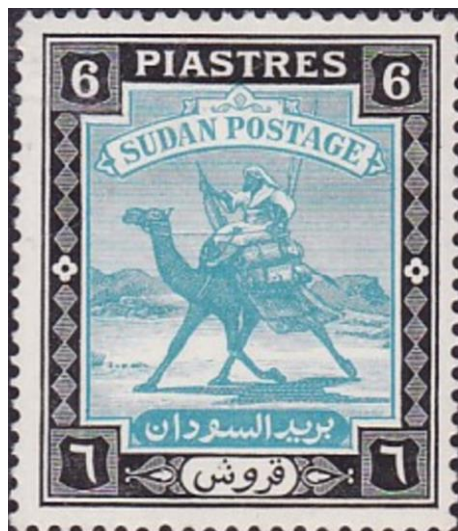
טנאום, שבדרום מערב שוודיה הוא אתר ארכיאולוגי מתקופת הברונזה (1,800 עד 800 לפני הספירה), שבו נתגלה ריכוז גדול של ציורי סלע וחריטות סלע באיכות גבוהה וברמת שימור טובה. בסך הכול נתגלו באזור כ-40,000 ציורים שונים, ובין השאר נראה בהם גם אייל הצפון.

מימין: ציורי סלע מטנאום על בול מן המניין של שוודיה משנות החמישים. אייל הצפון נראה בצד ימין באמצע. משמאל: אייל הצפון הוא הסוג היחיד של האיילים שבו גם לנקבה יש קרניים.

ביות הגמל החד דבשתי

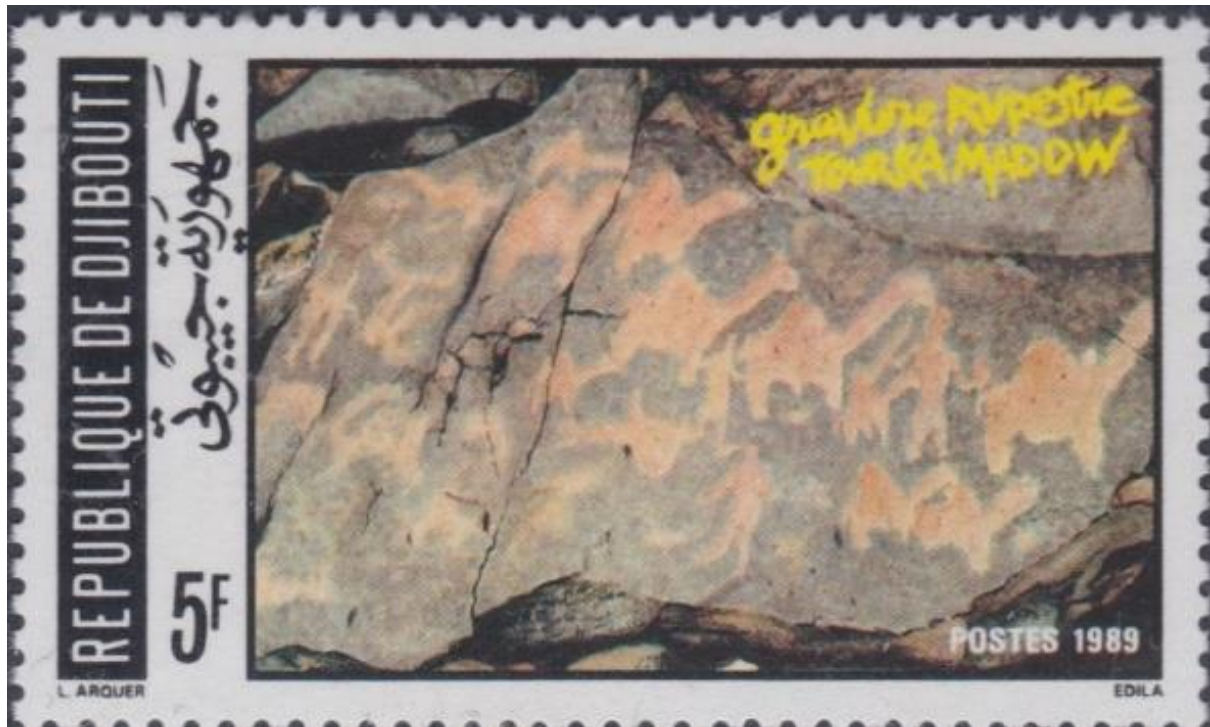
המומחים חלוקים בינם לבין עצמם בשאלה מתי ביות הגמל החד-דבשתי. יש המעריכים כי הדבר היה כ-4,000 שנה לפני הספירה, בעוד אחרים סבורים כי הגמל ביות רק בסביבות 1,400 לפני הספירה. הביות של הגמל התרחש בחצי האי ערב, ונועד בתחילה לאספקה של חלב. רק מאוחר יותר החל האדם לנצל את הסיבולת הרבה ואת עוצמתו של הגמל לנשיאת משאות ובכלל זה בני אדם.

מדינת ג'יבוטי, הנמצאת בקרן אפריקה, עשירה בציורי סלע שהם בני כ-7,000 שנה. בבול הנראה בהגדלה בראש העמוד הבא ניתן לראות ציור כזה, המציג גמלים המובלים על ידי בני אדם. אינני מתיימר להיות מומחה, אך נראה לי כי תיארוך מדויק של ציור זה עשוי לסייע בקביעת המועד בו ביות הגמל החד דבשתי.

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית
בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

נושאי האיסוף של משה ביאלי-שילה הם ציורי מערות וסלעים, בראי האומנות, וכן
בנושאים שונים הקשורים באומנות הציור. כתובתנו למשלוח תגובות:
biali.moshe@gmail.com

מחקר בולאי וידע בולאי – חלק א' יוסי חרש

אחד הדברים המבדילים בין בולאי חובב לעמיתו עתיר הידע הוא עומק הידע הבולאי. הדברים נכונים שבעתיים גם ביחס להבדלים שבין מציג מתחיל למציג מתקדם. הידע הבולאי מתבטא בהבנה של תהליכי הייצור של הבול, והוא מודגם באמצעות שימוש מושכל בפריטים בולאיים איכותיים במסגרת מחקר בולאי.

כידוע, תצוגה בולאית דומה לסיפור, וכל פריט הנכלל בה נדרש לקדם את הסיפור. מחקר בולאי הוא המקום בו אנו מפרים את הכלל הזה, ומראים כמה פריטים בעלי תוכן ויזואלי דומה, כדי להראות ידע בולאי. כדי שעצירת הסיפור תהיה מוצדקת המחקר הבולאי צריך להיות מוקדש לנקודות בעלות חשיבות תמטית רבה, ולא לנקודות צדדיות.

מחקר בולאי בא לידי ביטוי במגוון צורות ובשימוש בחומרים בולאיים שונים, כגון ציורי אומן מקוריים (פריטים שהם יחידים במינם) ובהגהות (שיש מהם עותקים ספורים). פריטים כאלה הם יקרים יחסית, ולכן מומלץ להשיג עבורם תעודת מומחה המאשרת את האותנטיות שלהם.

בעמודים הבאים אני מביא חלקי עמודים מהתצוגה שלי "מינרלים: מקורם, כרייתם והשימוש בהם" המדגימים מחקרים בולאיים. הקורא מוזמן לקרוא בעיון את הטקסט המלווה את הפריטים בעמוד התצוגה.

נתחיל בציורי אומן מקוריים. שתי הדוגמאות הנראות כאן הן של בולים המראים מינרלים, נושא שהוא בלב התצוגה שלי. לצד הציור עצמו אני מביא גם את הבול כפי שהונפק. אני גם מציין את שם האומן – במקרה הזה **מארק סורין**.

בשוק הבולאי ניתן למצוא ציורי אומן של בולים שהונפקו, בצד ציורים של הצעות לבולים אשר נדחו. יש הבדל מהותי בין שני סוגים אלה: הצעות שהתקבלו הן יחידות במינם (unique) ויש להן חשיבות רבה. לעומת זאת, אין לדעת כמה הצעות דחיות קיימות. מסיבה זו לא רצוי להציג ציורי אומן של הצעות שלא נתקבלו.

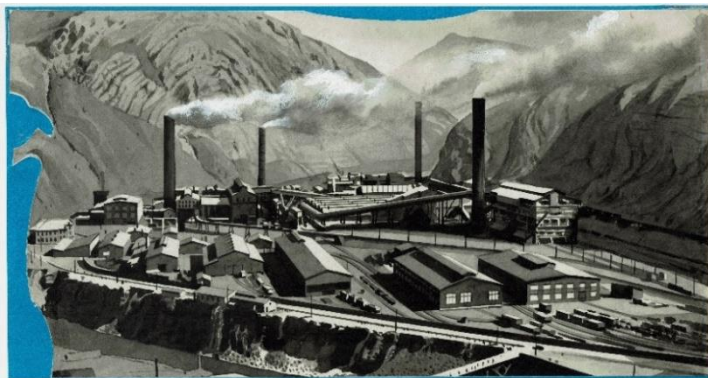
איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

Emeralds are step-cut showing parallel facets on the crown and pavilion.

הנה עוד דוגמא של שימוש בציור אומן מקורי. הפעם הציור כולל שני מינרלים אשר הופיעו על גבי שני בולים, ולכן בצד הציור אני מביא צמדה של שני בולים. שימו לב לטקסט התמטי מתחת לשני הבולים: אני מתייחס בו לפאות המבריקות של המינרל לאחר עיבודו, שזו גם הנקודה התמטית הבולטת בעיצוב.

בולים נוצרים לא רק מציורים אלא גם מצילומים. בדוגמא הבאה נראה צילום כזה אשר נחתך לצורה המדויקת של המסגרת הפנימית של הבול, כחלק מתהליך הייצור שלו.

La Oroya smelter – Peru. Sulphide ores from the Cerro De Pasco district are smelted at the La Oroya smelter to produce lead, zinc, copper, silver, gold, antimony, arsenic trioxide, bismuth, cadmium, indium, selenium, tellurium, sulphuric acid and oleum. It is known as the most polluted place on earth. Note the poisonous fumes emitted from the stacks. The residents have alarming high levels of lead, arsenic and cadmium in their blood and in the drinking water.

Original artist's painting, cut to shape, of the vignette of the issued 1936 Peruvian 50 cent airmail stamp (SG 601). Ex Waterlow archives (e).

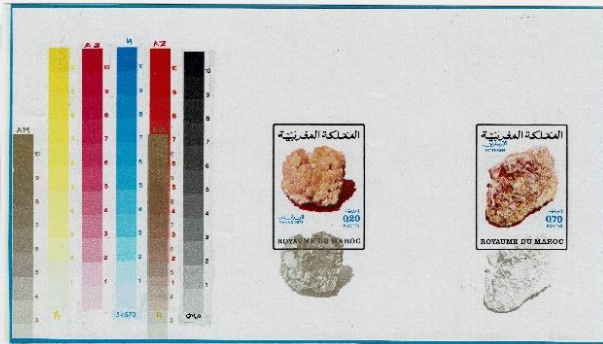

Issued stamp.

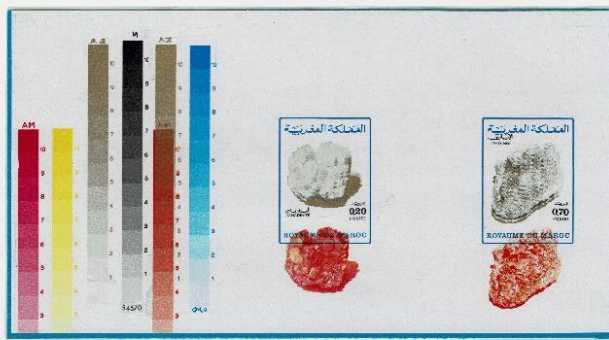

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

The vanadate and arsenate are secondary minerals that form near the surface of mineral deposits, where weathering processes alter the original minerals.

Fourier collective single die proof for the set in colour variation – frame and text in black, denomination in blue. The colour bars show the percentage rate of saturation. In order to control this colour rate, the gold was shifted downwards.

Fourier collective single die proof for set in colour variation – frame and text in blue, denomination and motif in gold with magenta and yellow shifted downwards.

Vanadinite is a lead vanadate chloride.

Erythrite is a hydrated cobalt arsenate.

סוג אחר של הגהות הוא ה-progressive color proof, שבו הצבעים השונים מצטרפים זה לזה, עד לקבלת התמונה המלאה.

Native silver. Progressive, offset colour separation proofs.

בדוגמא שבעמוד הבא אני מדגים כיצד משחזרים גיליון בולים על סמך תשניות, דבר הנעשה בדך כלל רק בבולאות מסורתית. הקורא המעוניין בפרטים נוספים מוזמן לעיין במאמר על נושא זה אותו פרסמתי בגיליון מספר 10 של "נושאונט" ([בקישור זה](#)).

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית

בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

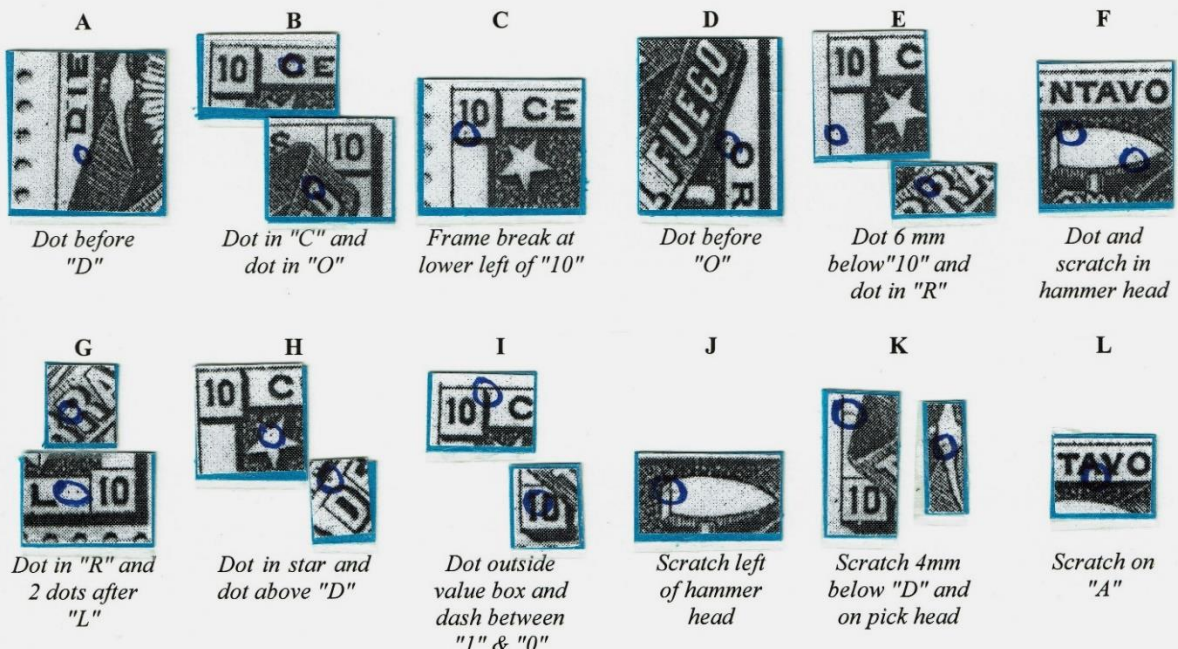
Cross Hammers - the symbol of miners and mining. These tools were the typical tools of miners in the Middle Ages, one used as a hammer, the other as a chisel, to break the rocks. They are part of the design of the Tierra del Fuego local stamps that were issued by Julius Popper, (P) a mining engineer. In 1891 he prepared his own postage stamps to cover the cost of postage from the scattered mining camps of Tierra del Fuego to the closest points of the Argentine or Chilean postal system, in Sandy Point (Punta Arenas), on the Strait of Magellan.

The stamps were printed in sheets of 100, from 12 single transfers forming a basic transfer block 4 x 3. Each of the transfers has a distinct minor flaw making plating the block possible. The sheet was made up of six basic blocks of 12, plus individual single transfers down the right hand side rows and along the bottom row of the sheet. If the 12 stamps in the transfer blocks as shown on the left are identified by their varieties as A through to L, then the complete sheet layout for the printing stone is as follows:

A	B	C	D	A	B	C	D	D	C
E	F	G	H	E	F	G	H	H	G
I	J	K	L	I	J	K	L	L	K
A	B	C	D	A	B	C	D	A	B
E	F	G	H	E	F	G	H	E	F
I	J	K	L	I	J	K	L	I	J
A	B	C	D	A	B	C	D	B	C
E	F	G	H	E	F	G	H	F	G
I	J	K	L	I	J	K	L	J	K
E	F	G	H	A	B	C	D	E	K

Basic transfer block: ABCD, EFGH, IJKL. Printed by Lithography by Juan H. Kidd & Co. of Buenos Aires and perforated 11.5.

יוסי חרש אוסף בולים בנושא מינרלים, והתצוגה שלו בנושא זכתה במדליית זהב ברמה הבינלאומית. יוסי גם משמש כנשיא האגודה הבולאית של אבני החן, המינרלים והתכשיטים של ה-ATA (ה-Gems, Minerals and Jewelry Study Unit). כתובתו למשלוח תגובות: jcharrach@gmail.com